Krátký úvod k problematice tlumočení

Na tlumočení mezi znakovým a mluveným jazykem existuje několik různých pohledů. I v České republice se tyto pohledy značně liší. Pohled na tlumočnickou profesi a způsob tlumočení, který zde budeme prezentovat my, je shodný se současnými (nejen evropskými) trendy.

Nebudeme se zde touto problematikou zabývat do hloubky. Náš článek má spíše čtenáři (slyšícímu i neslyšícímu) poskytnout jakýsi první vhled do tématu. Proto popíšeme nejprve chyby, které se v této oblasti nejčastěji stávají – chyby na straně tlumočníka, neslyšícího i slyšícího klienta.

CHYBY NA STRANĚ TLUMOČNÍKA

- Je **intervenční** – provádí úkony **za** (neslyšícího) klienta – tj. klepe na dveře, podává informace, které mohou sice být tlumočníkovi známé z předchozích kontaktů s klientem, ale které by měl prezentovat sám klient, přebírá doklady za svého klienta, odpovídá za neslyšícího klienta na dotazy klienta slyšícího, představuje sebe i klienta atd., tzn. **nerespektuje a podceňuje klientovu samostatnost a kompetenci vyřídit si sám svoji situaci**.
- Tlumočí **ve 3. osobě** – např. „Paní Horská povídá, že ji bolí už týden ucho.", tzn. opět **sám zasahuje do komunikace, zdůrazňuje (i nevědomky) svoji přítomnost**. Ve skutečnosti má fungovat pouze jako klientův hlas.
- **Nedodržuje optimální rozesazení** (postavení) jednotlivých účastníků komunikace (za tlumočníkem např. svítí světlo, což znesnadňuje vnímání znakového jazyka, neslyšící se na tlumočníka musí natáčet a ztrácí tak ze svého zorného pole slyšícího účastníka komunikace), tzn. **zanedbává vnější podmínky pro úspěšný průběh komunikace**, které můžeme považovat za základní.
- **Nedodržuje tzv. nízký profil** (tzn. způsob přijatelného oblečení a upravení), např. korálky či šperky na krku i na rukách, pruhované tričko, rozpuštěné dlouhé vlasy, šátek kolem krku, světlé nebo zářivé barvy atd. – to vše značně komplikuje vnímání jeho projevu ve znakovém jazyce, tzn. opět **zanedbává vnější podmínky pro úspěšný průběh komunikace**. Obecně platí, že by se tlumočník měl oblékat spíše do tmavších, jemných barev a jeho vzhled by měl být celkově „nižší" (tj. decentnější) než vzhled obou klientů.
- **Odmítá tlumočit terminologii**, popř. nepoužívání terminologie vyžaduje po slyšícím klientovi – např. „Řekněte to jednodušeji, takhle to nepochopí.", tzn. **svoji nekompetenci ve znakovém jazyce (nebo i neporozumění)**

maskuje údajnou nekompetencí neslyšícího klienta v češtině – opět dochází k podceňování a degradaci osobnosti neslyšícího klienta.

- **Ignoruje dotazy neslyšícího klienta** – dotaz neslyšícího klienta nepřetlumočí nebo sám odpoví: „Teď se to nehodí, až potom ti to vysvětlím, to je trapné,...", tzn. **zdůrazňuje svoji osobnost, intervenčně zasahuje.**
- **Sám odpovídá na dotazy neslyšícího klienta** – uprostřed komunikace sám, podle svých znalostí a zkušeností, odpovídá na klientův dotaz, tzn. **zdůrazňuje v komunikaci svoji osobnost a staví se do role znalce situace, zasahuje intervenčně.**
- **Přichází pozdě** na domluvené tlumočení, tzn. **nedoceňuje svoji komunikační důležitost pro klienty.**
- **Netlumočí své osobní komentáře k událostem** do jednoho z jazyků – např. omluvu při pozdním příchodu, tzn. **nerespektuje osobnost obou účastníků komunikace jako plnohodnotných partnerů.**
- Osobně **hodnotí klientovo chování** – např. „To je ale pěkný obrázek, co jsi namaloval." Vystavuje se tak riziku, že druhý klient bude mít jiný názor, který bude muset přetlumočit. Celkově pak bude situace vypadat, jako že klient nebo tlumočník neví, co chce, vznikne chaos, tzn. **vystupuje intervenčně a přeceňuje svoji roli v komunikaci.**
- **Stojí staticky na místě** a nepohybuje se se slyšícím klientem – např. ve třídě s učitelem, tzn. **nutí neslyšícího klienta, aby rozděloval své zorné pole mezi něho a slyšícího klienta**, nutí jej otáčet hlavu a ztrácet tak pozornost ze slyšícího.

CHYBY NA STRANĚ NESLYŠÍCÍHO KLIENTA

- Mluví ke slyšícímu klientovi **ve 3. osobě** – např. „Řekni jí, že už mě týden bolí ucho.", tzn. **spoléhá se na tlumočníka jako na sociálního pracovníka a předává mu svoji zodpovědnost za situaci.**
- **Nechá za sebe jednat tlumočníka** – např. sdělovat různé informace, přijímat doklady, první vstupovat do dveří atd., tzn. **nechává degradovat a podceňovat svoji komunikační roli, spoléhá na tlumočníka jako na sociálního pracovníka.**

CHYBY NA STRANĚ SLYŠÍCÍHO KLIENTA

- Mluví k neslyšícímu klientovi **ve 3. osobě** – např. „Tak mu řekněte, že má za týden přijít znovu.", tzn. **nerespektuje samostatnost neslyšícího klienta,** staví tlumočníka do pozice „toho zodpovědnějšího".

- **Neodhadne dostatečně důsledky handicapu klienta** – např. oční lékařka mluví na neslyšícího klienta v temné komoře, kde klient nemůže vidět na tlumočníka, tzn. neodhadne možnosti klienta – sice možná z nevědomosti, ale v konečném důsledku to můžeme hodnotit jako **neúctu k neslyšícímu klientovi.**
- **Mluví na neslyšícího klienta bez přítomnosti tlumočníka** a vyžaduje odpověď – např. učitel ve škole před hodinou, tzn. **nerespektuje postavu tlumočníka a jeho komunikační hodnotu pro neslyšící.**
- **Baví se s tlumočníkem** – např. „Víte, dneska je tu moc lidí a já to nestíhám.", tzn. **přeceňuje funkci tlumočníka a přijímá jej za účastníka komunikace.**
- **Zaměstnává tlumočníka jinou aktivitou**, než k jaké je určen – např. „Sesbírej mi to.", tzn. **nerespektuje funkci tlumočníka a degraduje jeho statut.**

Je nám jasné, že chyby, které zde zmiňujeme a hodnotíme, jsou pouze dílčí. Víme, že se jich děje mnohem více. Bohužel.

K chybám dochází často z neinformovanosti všech tří zúčastněných stran. Tlumočníci znakového jazyka u nás bývají často připravováni spíše na roli sociálního tlumočníka než na roli tlumočníka jako takového. Slyšící ani neslyšící (!) klienti nejsou zatím nikým připravováni na komunikační situaci s tlumočníkem, proto si často nechají vnutit roli, kterou jim určí tlumočník.

Toto je pouze malý, první a základní výčet, čeho se v tlumočené situaci vyvarovat a na co zejména si dát pozor. Čtenářům zde prozatím předkládáme pouze souhrn dat, která jsme prezentovaly na přednášce pořádané Českou unií neslyšících a Ústavem českého jazyka a teorie komunikace Filozofické fakulty Univerzity Karlovy *Brána do světa neslyšících*, která se konala v Praze 4. 5. 2002.

Radka Faltínová, Marina Holubová